

ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ: Породичне везе Немањића са царевима Бугарске

Ђорђе Бојанић

04.09.2016.

Односи са суседном Бугарском имали су кључни значај за Српску државу у средњем веку. Те везе, некад пријатељске, често супарничке, развијале су се од настанка Српске државе у IX и X столећу. Србија се дуго налазила у подређеном положају у односу на тада врло моћно Бугарско царство.

Ипак, забележено је и да су 864. године Срби у својим планинама зауставили и поразили бугарске трупе и да су заробили Владимира, сина цара Бориса. Бугари су жестоко опустошили српске земље 924. године, након чега је Србија једно време била бугарска област – све док се није ослободила под кнезом Чаславом Клониновићем.

И друга српска држава – Дукља одржавала је блиске везе са Бугарском. Дукљански владар Јован Владимир се оженио кћерком цара Самуила – Косаром. Његов даљи потомак краљ Бодин је у време побуне Бугара против Византије, чак био проглашен за бугарског цара, под именом Петар (1072. године).

Изузетан интензитет односа између Србије и Бугарске посебно је видљив у доба Немањића. Немањићи су у готово свакој генерацији успостављали брачне везе са бугарским владарским породицама. Избројали смо **четири Бугарке које су биле удате „у Немањиће“, као и четири Српкиње удате за бугарске владаре.**

О тим брачним везама не знамо много. На жалост, средњовековни српски документи, а нарочито црквене „хагиографије“ владара, ретко или никако не помињу њихове бракове или супружнике. Понекад познајемо детаљније и њихову судбину, као и потомство, некада је име супружника све што је историја сачувала, а некада ни толико.

Повратак моштију Светог Саве

Било је, вероватно, у тим средњовековним везама, као у сваком браку – и љубави, и радости и туге, било је оданости, а и неверства – понекад и буке и беса, развода. О свему томе мало знамо. До нас нису допрле љубавне заклетве, нити приче о очијукању и љубакању у предвечерње сате, о усхићеним погледима, о стиску руке, нити заклетве о вечној, доживотној верности.

Немамо љубавну поезију каква је у то доба стварана у срцима и грлима трубадура, тамо на југу Француске. Све то морамо сами дочарати, док се подсећамо давних брачних веза између српских и бугарских владарских породица.

Српски краљ Стефан Владислав, унук великог жупана Немање и син Стефана Првовенчаног, био је ожењен Болеславом, кћерком знаменитог бугарског цара Јована Асена II, једног од најмоћнијих владара свога доба на Балкану.

Владислав је дошао на престо Рашке уз подршку таста из Бугарске, збацивши свог старијег брата Стефана Радослава (1234. године). Користећи своје везе у тазбини, **Владислав је успео да из бугарске престонице Трново, пренесе у Србију, у манастир Милешева, мошти свога стрица, Светог Саве.**

Архиепископ Сава се, наиме, разболео и умро 1226. године приликом посете двору у Трнову, па је на лицу места био и сахрањен. Међутим, након смрти моћног таста, Владислав губи подршку међу српским племством. Био је приморан да преда власт млађем брату – Урошу I. У браку са Бугарком Болеславом, Владислав је имао два сина – жупане Стефана и Десу, као и једну кћи.

Једна сестра Стефана Владислава, односно кћи Стефана Прововенчаног, чије име није познато, била је удата за бугарског севастократора Александра, брата цара Јована Асена II. Њен син, севастократор Калојан, подигао је цркву Бојану близу Софије, са чувеним фрексама из 1259. године. У натпису ове цркве Калојан помиње да је „унук светог Стевана краља Српскога“.

Бугарски цареви – „упола Срби“

Једна друга српска принцеза непознатог имена била је мајка бугарског цара Константина, чији се портрет такође налази у цркви Бојана. Наиме, кћи великог жупана Стефана Немање (непознатог имена) била је удата за бугарског великаша Тиха Асена. Њихов син – односно Немањин унук – који се звао Константин Тих Асен, био је две деценије бугарски цар (1257-1277). У једној повељи Константина Тиха помиње се „св. Симеон Немања, деда царства ми“, а и византијски хроничари говоре о њему као „упола Србину“.

У Константиново доба у Бугарску су упали Монголи и опустошили целу земљу. Једном приликом је цар Константин Тих пао са коња и сломио ногу. То су искористили његови непријатељи, побунили се и убили га. Његов син Михаило Асен није успео да обезбеди очево наслеђе, него је и сам био убијен 1300. године.

Смрт Константина Тиха је имала и једну посредну последицу на власт у Србији. Неколико година касније, српски краљ Драгутин је у лову такође пао са коња и сломио ногу. Протумачивши незгоду као Божију казну и сетивши се несретне судбине свог рођака у Бугарској након лома ноге, Драгутин је решио да избегне сличан крај. На сабору у Дежеву, 1382. године, добровољно је уступио власт млађем брату Милутину, задржавши само титулу краља и неке области на северу Србије.

И краљ Стефан Урош II Милутин је, у низу својих брачних веза (био је ожењен најмање пет пута, а можда и више), склопио брак 1284. године са Аном, кћерком цара Георгија I Тертера. Овај цар је био куманског порекла и владао је у време слабљења Бугарске као регионалне силе. Изгубио је власт 1292. године. Након тога је до смрти (1308. године) живео на двору свога сина – цара Теодора Светислава.

Краљ Милутин је променио жену чим су се променили његови политички интереси. Након што је решио да склопи мир са византијским царем Андроником II Палеологом, Милутин је 1299. године отерао Бугарку Ану и оженио се са царском кћерком – Симонидом, која је тада имала само осам година. Ана Тертер се у другом браку удала за византијског племића Михаила Дуку.

Теодора Бугарка – мајка цара Душана

Милутинов (вероватно ванбрачни) син и нежељени наследник Стефан Урош III Дечански (Милутин је, на име, престо наменио млађем сину Константину, док је старијег сина – Дечанског – покушао да ослепи, након што је овај дигао побуну), био је у првом браку, око 1293. године, ожењен Теодором, кћерком бугарског цара Смилца. Теодора је била мајка најмоћнијег српског владара – цара Душана (умрла 1322. године). Смилец, деда цара Душана, био је бугарски великаш.

Дошао је на царски престо 1292. године. Био је ожењен кћерком византијског севастократора Константина Палеолога (брата византијског цара Михаила VIII Палеолога).

Према томе, цар Душан је посредством своје бабе, бугарске царице и византијске принцезе, имао додатни основ да претендује на царски престо Византије.

Стефан Дечански и Теодора су, поред Душана, имали још једног сина – Душицу, који је умро млад у Цариграду, у време прогонства његовог оца Стефана Дечанског.

И кћерка краља Милутина – Ана (или Неда) – била је удата за бугарског владара – цара Михаила Асена III Шишмана.

Као и већина бугарских царева тога доба, Михаило није постао владар 1323. године по праву наследства, него силом и коришћењем свог положаја господара Видина.

Основао је последњу царску династију Бугарске.

Брзо након ступања на престо, слично краљу Милутину, Михаило Шишман се развео од своје супруге – Српкиње, да би се оженио једном византијском принцезом. Касније је и заратио са Србима, али је у чувеној бици код Велбужда, 1330. године, изгубио и престо и главу. Овом битком, у којој се по ратничким способностима посебно истакао краљев син – Стефан Душан, Србија се потврдила као најзначајнија сила на Балкану тога доба.

У „Краљевству Словена“ дубровчанина Орбина, приповеда се како је „У бици био рањен и оборен с коња цар Михајло. Али пошто га нису тада препознали, касније га је нашао један српски коњаник межу онима који су се због рана били склонили у шуму, где су лежали на земљи јер се нису могли макнути с места. Кад је био доведен пред краља Стефана, овај му је рекао да га је праведни суд божији довео до тога. На то Бугарин ништа не одговори, већ обрати поглед према њему, подигне прст према небу и рече: ‘Нека се испуни воља божија’. Изрекав то издахне“.

Убијеног Михаила Шимана је краткотрајно наследио његов и Анин/Недин син (односно унук краља Милутина) Јован Стефан, који је претходно са мајком живео у избеглиштву у Србији. Међутим, већ након годину дана, бугарска властела се побунила, збацила Јована Стефана са власти и довела на престо његовог рођака Јована Александра. Јован Стефан је са мајком поново побегао у Србију, а затим даље – у Дубровник, па у Италију, где је и умро око 1373. године. Имао је два брата – Шишмана и Михаила. Њихова мајка – Ана Немањић је дуже живела у изгнанству у Дубровнику (1337-1346). Њен син Шишман је такође умро у Дубровнику, а сахрањен је у бенедиктинској опатији, на Локруму.

Душанова љуба

Следећу српско-бугарску брачну везу склопио је Стефан Урош (IV) Душан, након обарања и убиства свога оца, Стефана Дечанског. Као врло практичан човек и владар, несклон сентименталностима, Душан је „заборавио“ на интересе свог брата од тетке, бившег бугарског цара Јована Стефана.

Уместо тога, одлучио је да поправи односе са источним српским суседима, па је склопио савез са новим царем – Јованом Александром, који је дошао на власт исте године када и Стефан Душан.

У складу са обичајима, овај савез је учвршћен браком Стефана Душана са царевоом сестром – Јеленом, склопљеним о Ускрс 1332. године. Цар Душан је, према томе, имао веома блиске везе са бугарским владарима: **и мајка и супруга су му биле Бугарке**. Тако се значај бугарских веза за Србију потврђује и у биографији најмоћнијег од српских средњовековних владара.

Царица Јелена је била жена јаког карактера. Појављује се скоро редовно на фрескама, достојанствено приказана уз свог супруга, краља, а касније цара, који је очигледно за њу био јако везан. **У једном дубровачком писму, помиње се „велика љубав“ Душанова према Јелени**. Додуше, брак је првих година помутила чињеница да Јелена није могла свом краљевском супругу да роди наследника – што је био главни задатак који је имала свака „снаха“ у владарској породици. Запостављање овог „задатка“ повлачило је за последицу развод.

У једном моменту, оваква судбина је запретила и браку Душана и Јелене. Наиме, након пет година чекања, Душан је изгубио стрпљење, па је 1336. године преко Дубровника отпослао емисаре по Европи, неби ли себи пронашао нову младу. Избор је пао на принцезу Елизабету, деветнаестогодишњу нећаку аустријског војводе Отона и кћерку покојног немачког краља Фридриха Лепог. Брачни преговори су далеко одмакли, али су ненадано и завршени.

У једној аустријској хроници наводи се да је млада принцеза била толико ужаснута могућношћу да се уда за „шизматика“ (тј. православца), па макар он био и моћни краљ Србије, да је пала у постељу и недуго затим умрла (октобра 1336. године). Можда разлог смрти аустријске принцезе баш и није оно што је записао католички опат у својој хроници. Но изгледа да је неуспех ове замисли имао повољно дејство на везе између Душана и Јелене. Наиме, **већ наредне, 1337. године, рођен је наследник – последњи од Немањића – мали Урош (каснији цар Урош)**.

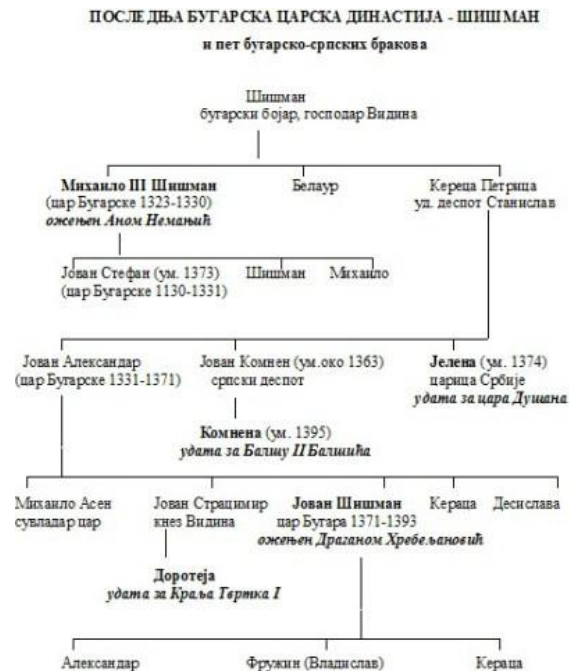
Хребељановићи и Бугари

Након Душановог крунисања за цара „Ромеја и Срба“, Јелена постаје царица (1345. године). Јеленин брат Јован Асен, који је живео на српском двору, истовремено је проглашен за деспота што је, према византијском царском церемонијалу, била титула одмах испод царске, коју су добијали најближи цареви сродници (други деспот је постао Душанов полубрат Симеон).

Након Душанове смрти (1355. године), царица Јелена је владала једним делом територије Српског царства, око града Сера. Ускоро се замонашила, узевши манастирско име Јелисавета (око 1359. године).

Јелена је, изгледа, посредовала у женидби свога сина, цара Уроша. Сина је 1360. године оженила влашком принцезом Аном, свастиком бугарског наследника престола, цара Јована Страцимира. Тако је и последњи Немањић склопио брак који је бар делимично био последица бугарских веза.

Јелена је живела је довољно дуго да доживи распад моћне државе коју нејаки Урош, није био у стању да одржи. **Умрла је 7. новембра 1374. године као великосхимница Јевгенија.** Њен брат, деспот Јован Комнен Асен, умро је пре ње, око 1363. године. Управљао је градовима Албаније: Валона, Канина, Берат. **Јованова кћи Комнина, била је удата за Зетског владара Балшу II Балшића.**

И следећа династија српских владара – породица кнеза Лазара Хребељановића – успоставила је блиске односе са бугарским царевима. **Кћи кнеза Лазара и кнегиње Милице по имену Драгиња(или Драгана) удала се, око 1386. године, за цара Јована Шишмана, последњег бугарског владара у Трнову.**

После освајања Трнова, Јован Шишман је постао турски вазал.

Погинуо је ратујући у турској војсци против влашког војводе, у познатој бици на Ровинама (1395), у којој су нашли смрт и два знаменита српска великаша: краљ Марко („Марко Краљевић“) и господин Константин Драгаш.

Цар Јован Шишман и Драгиња су имали више деце: Александра, Фружина, Керацу, Асена. Њихов син Александар је одведен у Малу Азију, где је примио ислам и добио од султана Бајазита I једну област на Црном Мору. Касније је био управник Смирне. Погинуо је 1418. године у устанку неке исламске секте.

Тако се, под далеким азијским небом, сетно завршила прича о потомству из бугарско-српских владарских бракова.

Извор: srpskaistorija.com